

08

การรื้อสร้างวาทกรรมพระศรีอาริย์ในภาพยนตร์เกาหลี เรื่อง สวาหะ: ศรัทธามืด

Deconstruction of *Phra Sri An* Discourse in the Korean Film “Svaha: The Sixth Finger”

Received: November 24, 2021 | Revised: February 4, 2022 | Accepted: March 11, 2022

ดร.รังสรรค์ นัยพรหม*

Dr. Rangsan Naiprom

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏอุบลราชธานี อีเมล: rangsanpao@gmail.com

Assistant Professor of Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Ubon Ratchathani Rajabhat University. email: rangsanpao@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรื้อสร้างวาทกรรมพระศรีอารีย์ในภาพยนตร์เกาหลีเรื่อง สวาทะ: ศรีทษามืด โดยใช้แนวคิดการรื้อสร้างและวาทกรรม ผลการศึกษาพบว่า จากเดิมวาทกรรมกระแสน้ำที่พระศรีอารีย์เป็นเพศชาย มีเรือนร่างแบบมหาบุรุษ เป็นสัญลักษณ์แห่งแสงสว่าง มีมังกรเป็นสัตว์สัญลักษณ์ และเป็นพ่อผู้ปกป้อง ได้ถูกรื้อสร้างโดยวาทกรรมกระแสน้ำที่ตัวภาพยนตร์มีการประกอบสร้างความหมายใหม่ให้พระศรีอารีย์เป็นเพศหญิง ถือกำเนิดพร้อมอาเพศ มีเรือนร่างอัมพาต เป็นสัญลักษณ์แห่งความมืด มีอสรพิษเป็นสัตว์อารักข์ และเป็นแม่ผู้คอยปกป้องประโลมให้ลูกเดินทางสู่ความถูกต้องจนกลายเป็นผู้มีปัญญา วาทกรรมพระศรีอารีย์จึงมีความเป็นพลวัตและถูกสร้างสรรคตลอดจนรื้อสร้างความหมายในเชิงการเมืองวัฒนธรรมผ่านสื่อสมัยใหม่ได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ: การรื้อสร้าง, วาทกรรม, พระศรีอารีย์, ภาพยนตร์เกาหลี

A b s t r a c t

The objective of this article is to study the deconstruction of *Phra Sri An* discourse in the Korean film “Svaha: The Sixth Finger”. The study found that, according to the dominant discourse, *Phra Sri An* would have a magnificent male body with the great dragon as his insignia, and be a symbol of light and a protective Father. This view was dismantled by an alternative discourse, and the screenplay was composed with a new meaning. According to this discourse, *Phra Sri An* is a female who was born via a bizarre event with an ugly body, accepted as the symbol of darkness with a snake as her guardian, and a protective Mother who comforts her children to do right and become wise. *Phra Sri An* discourses are dynamic and are interestingly created and reconstructed to have a cultural and political meaning through modern media.

Keywords: Deconstruction, discourse, Phra Sri An, Korean film

บทนำ

เมื่อก้าวถึงความเชื่อทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนแล้ว ศาสนา (Religion) ถือเป็นอีกหนึ่งระบบความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ มาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนา (Buddhism) ที่อุทิศไปด้วยวิจิตรเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ทั้งในส่วนของ ศาสดาและคำสอน ตลอดจนคัมภีร์ทางศาสนาชุดต่างๆ หนึ่งในนั้นคือ ความเชื่อเรื่องพระศรีอารียที่ชาวพุทธเชื่อว่าเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ที่ห้าที่จะมา จุติเพื่อสร้างโลกในอุดมคติ (Utopia) ที่มนุษย์ปราศจากความทุกข์โศก โดย อภิลักขณ์ เกษมผลกุล (2552: 1-2) ได้กล่าวถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระศรีอารีย ในฐานะที่เป็นตำนานชุดหนึ่งที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนาว่า พระศรีอารีย หรือ พระศรีอารียเมตไตรย เป็นชื่อที่ใช้เรียกพระนามของพระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไปที่จะมาตรัสรู้ต่อจากพระโคตมพุทธเจ้าในภพภวนี้ คัมภีร์ฝ่ายบาลีเรียก พระองค์ว่า เมตต (Metta) หรือ เมตเตยฺย (Metteyya) ส่วนคัมภีร์สันสกฤต เรียกว่า ไมตริ (Maitri) บ้าง ไมเตรยะ (Maitreya) บ้าง หรือ ไมตริยานาถ (Maitreyanatha) คัมภีร์ที่เขียนประวัติและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระศรีอารียนั้น มีทั้งคัมภีร์ภาษาบาลี และคัมภีร์ภาษาสันสกฤต เนื้อความในคัมภีร์ต่างๆ เหล่านี้ต่างก็พยายามที่จะบรรจุเรื่องราวต่างๆ เพื่ออธิบายว่าพระศรีอารียคือใคร มีความสำคัญอย่างไร ยุคสมัยของพระศรีอารียงามเพียงใด และ

ทำอย่างไรจึงจะได้พบพระศรีอารีย์ ซึ่งในรายละเอียดมีความแตกต่างกันไปตามภูมิหลังทางสังคมและบริบทของแต่ละวัฒนธรรม

คติความเชื่อเรื่องพระศรีอารียเมตไตรยนั้นได้แพร่หลายไปในดินแดนต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา โดยมีหลักฐานสำคัญประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นร่องรอยความเชื่อความศรัทธาคือ ประติมากรรมรูปเคารพและภาพจิตรกรรมที่ยังคงเหลืออยู่มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประติมากรรมรูปพระศรีอารียเมตไตรยที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนานิกายเถรวาทมักทำเป็นรูปพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ตามคติเรื่องพระราชาผู้ทรงธรรม คือพระโพธิสัตว์ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ขณะที่พระพุทธศาสนานิกายมหายานมักสร้างรูปพระศรีอารียเมตไตรยไว้ในฐานะบริวารของพระศรีศากยมุนีพระพุทธเจ้า โดยรูปเคารพนั้นบริเวณมวยผมด้านหน้าจะมีรูปเจดีย์เล็กๆ ปรากฏอยู่ มีทั้งรูปนั่งและรูปยืน ทรงถือดอกนาक्षะปะหรือนาคเศสร (ดอกจำปา) มักมีสองกร แต่บางครั้งทำเป็นสี่กร (ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม และ ดาวเรือง วิหารยารัฐ 2556: 38) ขณะที่ จิรส์สา คชาชีวะ (2545: 47-48) ได้กล่าวถึงประติมาณวิทยาของพระศรีอารียเมตไตรยในเอเชียว่า รูปเคารพของพระศรีอารีย์เริ่มปรากฏครั้งแรกในช่วงระยะเวลาเดียวกับการกำเนิดพระพุทธรูปในสมัยกุษาณะ โดยสกลช่างมฤตาและคัณธาระจากอินเดีย ซึ่งรูปแบบความเชื่อและลักษณะของรูปเคารพในแต่ละประเทศจะแตกต่างกัน

ไป แต่ความเข้มข้นและอิทธิพลของพุทธมหายานจะเด่นชัดมากในศิลปะ
คุปตะและหลังคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 9-12) รูปเคารพของพระเมตไตรยะ
จะปรากฏสัญลักษณ์สถูปและดอกนาเกศรเป็นครั้งแรก โดยพระองค์มัก
จะปรากฏร่วมกับพระโพธิสัตว์องค์อื่นๆ ในสมัยนี้พระองค์จะถือจามร (แส้)
หรือดอกบัวในมือใดมือหนึ่ง ขณะที่ศิลปะปาละ-เสนะ (พุทธศตวรรษที่ 14-
18) ที่ถือว่าพุทธศาสนามหายานลัทธิตันตระได้กลายมาเป็นที่นิยมมาก ก็ได้
ปรากฏวงล้อหรือธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์ของเมตไตรยะเป็นครั้งแรกด้วย

ทั้งนี้ ในบรรดากลุ่มชนที่นับถือพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ปรากฏเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระศรีอารียะในมิติที่หลากหลาย โดยก่อนที่พระพุทธศาสนามหายานจะเผยแผ่เข้าสู่คาบสมุทรมลายูนั้น ชาว
เกาหลีมีความเชื่อประจำท้องถิ่นอยู่แล้วคือ ลัทธิขามาน (Shamanism) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาและทางขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติและโลกที่อยู่รอบตัว เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาใน
คาบสมุทรมลายู ลัทธิขามานก็ค่อยๆ ผสมผสานกลมกลืนกับศาสนาพุทธ
ดังเห็นได้จากการปรากฏของเทพเจ้าต่างๆ ที่มาจากความเชื่อของชาวบ้าน
ซึ่งเทพเจ้าเหล่านี้ทำหน้าที่ปกป้องพระพุทธเจ้าและพระธรรม (Hyun-key
Kim Hogarth 2002: 305) โดยภาพรวมของประวัติศาสตร์ของพระพุทธ
ศาสนาในเกาหลีเริ่มขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 4 ซึ่งเป็นช่วงที่คาบสมุทรมลายู
ประกอบรวมอยู่ด้วยอาณาจักรที่สำคัญสามอาณาจักรคือ อาณาจักรโกกูรยอ
อาณาจักรแพ็กเจ และอาณาจักรซิลลา ด้วยการตอบรับและสนับสนุนของ
ราชอาณาจักรที่มีต่อพระพุทธศาสนาในคาบสมุทรมลายูจึงเป็นสาเหตุหลัก
ที่ทำให้พระพุทธศาสนาเริ่มมีบทบาทในมิติเชิงความคิดของประชาชนใน
ฐานะที่เป็นผู้วางกรอบเงื่อนไขของการมีชีวิตที่ดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้าและ
เริ่มขยายบทบาทไปสู่การเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมรวมถึงขนบธรรมเนียม
ประเพณีต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับประชาชนและราชสำนักหรือราชอาณาจักร
จนในท้ายที่สุดพระพุทธศาสนาจึงได้พัฒนาตัวขึ้นเป็นศาสนาที่สำคัญของรัฐ
(State Religion) ที่ได้รับการยอมรับและการเคารพจากประชาชนและพระ

ราชวงศ์ชั้นสูง และสามารถดำรงความสำคัญสืบเนื่องมาได้ถึง 1700 ปีมาจนถึงปัจจุบัน (ถาปกรณ กำนิตศิริ 2563: 148-149) ขณะที่ภาพของพระศรีอารียได้ปรากฏอย่างเด่นชัดในสมัยอาณาจักรแพ็กเจ (ค.ศ. 384) สมัยของพระเจ้ามูได้มีการสร้างวัดมึริกขึ้นเพื่อแสดงถึงความคิดและความปรารถนาของชาวแพ็กเจเรื่องดินแดนแห่งพระศรีอารยเมตไตรย เนื่องจากพระเจ้ามูและพระมเหสีได้ทอดพระเนตรเห็นรูปปั้นพระศรีอารยเมตไตรยผุดขึ้นมาจากบ่อน้ำที่เชิงเขาแห่งหนึ่ง พระมเหสีจึงอธิษฐานว่าจะสร้างวัด ณ ที่แห่งนั้น และทรงตั้งชื่อว่าวัดมึริกหรือวัดแห่งพระศรีอารยเมตไตรย (Kim 1993: 50) เช่นเดียวกันนี้ในสมัยอาณาจักรซิลลา (ค.ศ. 527) พระเจ้าชินฮึงกษัตริย์ผู้ทรงศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งนั้น ได้สถาปนาพระพุทธรูปให้เป็นศาสนาประจำอาณาจักรภายใต้อุดมการณ์พระศรีอารยเมตไตรยและแนวคิดจักรพรรดิราชในพระพุทธรูปอันเป็นการประยุกต์แนวคิดแบบพุทธให้เข้ากับอุดมการณ์ของชาติ (Kim 1993: 57-60 อ้างถึงใน ปฐมรัตน์ สุขสยามานนท์ 2558: 14)

ส่วนในบริบทสังคมเกาหลีใต้ในปัจจุบัน แม้ว่าจะมีประชากรที่นับถือพระพุทธรูปน้อยลง อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสิ่งแวดล้อม แต่อิทธิพลของพระพุทธรูปก็ยังไม่ได้เหือดหายไปจากสังคมเกาหลีใต้โดยสิ้นเชิง รวมไปถึงภาพของพระศรีอารียเองยังคงปรากฏในสื่อต่างๆ ในมิติที่หลากหลายด้วยเช่นกัน หนึ่งในนั้นคือสื่อสมัยใหม่อย่างเช่นภาพยนตร์ ที่เป็นเรื่องเล่าที่ทรงอิทธิพลเนื่องจากมีอำนาจในการเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารได้อย่างรอบด้าน ภาพยนตร์เกาหลีเรื่อง สวาหะ: ศรัทธามืด (Svaha: The Sixth Finger) (2019) ที่เขียนบทและกำกับภาพยนตร์โดยจางแจฮยอน ถือเป็นตัวบทสมัยใหม่อีกเรื่องหนึ่งที่น่าเสนอภาพของพระศรีอารียได้อย่างโดดเด่นและน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับวาทกรรมพระศรีอารีย ซึ่งวาทกรรม (Discourse) ในที่นี้หมายถึงภาษาและปฏิบัติการทางภาษาที่สัมพันธ์กับอำนาจในการนิยาม ประกอบสร้าง และผลิตสิ่งที่เป็นความรู้ (Barker 2000: 384) วาทกรรมพระศรีอารีย

จึงเน้นการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบสร้างความหมายของพระศรีอารียในสื่อภาพยนตร์ที่นำไปสู่วิถีคิดของผู้คนในกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ที่สัมพันธ์กับมิติความเชื่อตลอดจนอุดมการณ์ทางพุทธศาสนา

ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าว ถูกประกอบสร้างขึ้นในบริบทที่รัฐธรรมนูญเกาหลีใต้ให้เสรีภาพทางศาสนากับประชาชน อันนำไปสู่การผสมผสานทางศาสนาในรูปแบบต่างๆ ดังเห็นได้จากกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องที่ใช้คำว่า “สวาทะ” เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤต ที่มีรากศัพท์แปลตรงตัวได้ว่า “พูดดี” ถูกนำมาใช้ในความหมายของการหักทลายหรือแสดงความยินดีต้อนรับและเอ่ยเป็นคำสรวลประกอบพิธีกรรมบูชาไฟศักดิ์สิทธิ์ตามคัมภีร์พระเวท โดยตัวบทเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อของลัทธิทางศาสนา ผสมผสานกับปมการฆาตกรรม โดยให้ตัวละครเอกคือศาสนาจารย์พัคจองแจเป็นผู้สืบหาคนร้ายในคดีฆาตกรรมต่อเนื่องเด็กผู้หญิงในเขตชนบทของจังหวัดคังวอน ประเทศเกาหลี ซึ่งมีคำทำนายว่าพระศรีอารียเมตไตรยจะถือกำเนิดขึ้นบนโลกอีกครั้งตามความเชื่อของพุทธแบบวัชรยานซึ่งจะมีสัญลักษณ์พิเศษคือมีนิ้วมือหกนิ้ว และต้องกำจัดบาปที่ติดตัวมาจนถึงจะบรรลุนิพพานเหมือนพระพุทธเจ้าได้ คิมดงซูชายที่เกิดมามีหกนิ้วที่ฝึกตนจนมีร่างกายอมตะได้รับคำทำนายจากพระทิเบตได้เกิดความกลัวจึงสร้างคัมภีร์เกี่ยวกับบาปของอสรพิษและลวงเด็กชายในเรือนจำที่มีประวัติสังหารบิดาของตนเอง มาอุปโลกน์เป็นท้าวจตุโลกบาลประจำทิศทั้งสี่เพื่อปกป้องตนเองในฐานะพระศรีอารียที่แท้จริง ทั้งยังปิดบังตัวตนโดยให้ลูกศิษย์ที่ชื่อคิมแจชอกมาสวมรอยเป็นตนเอง เด็กหญิงที่มีคุณสมบัติตามคำทำนายถูกสังหารเป็นจำนวนมาก เมื่อสังหารเด็กในทิศที่ตนเองรับผิดชอบจนหมดท้าวจตุโลกบาลก็จะทำการจบชีวิตตนเองเพราะเชื่อว่าจะได้บรรลุนิพพาน จนเหลือเพียงนาอันผู้เป็นตัวแทนของท้าวความมก ผู้พิทักษ์ทิศตะวันตกที่ได้ตามสังหารเด็กหญิงคนสุดท้ายที่ชื่อกิมฮวาที่ถือกำเนิดมาพร้อมกับพี่สาวฝาแฝดผู้ที่มีเรือนร่างอันอัปลักษณ์และเชื่อว่าเป็นอสรพิษผู้เป็นศัตรูกับพระศรีอารีย ในตอนจบของเรื่องพี่สาวฝาแฝดของกิมฮวาได้สละตนอันสกปรกที่ปกคลุมเรือนร่าง

กลายเป็นพระศรีอารีย์หญิงและขึ้นำให้นำนันตามไปสังหารคิมดงซู ชายหก
นิ้วผู้อ้างตนเป็นพระศรีอารีย์ และตัวเธอเองได้กำจัดบาปจนสำเร็จและเสีย
ชีวิตลงเพื่อจะไปอุบัติเป็นพระพุทเจ้าในอนาคตกาล

ตัวบทจึงแสดงนัยของการวิพากษ์ระบบคิดและความเชื่อทางพุทธ
ศาสนาว่าด้วยเรื่องของพระศรีอารีย์ได้อย่างน่าสนใจ อาทิ การนำเสนอ
วาทกรรมพระศรีอารีย์ผ่านการเมืองเรื่องเรือนร่างที่พระศรีอารีย์คือบุคคล
ที่มีลักษณะเรือนร่างพิเศษแบบผู้มีบุญ ได้แก่ มีร่างกายที่เป็นอมตะ มีนิ้ว
จำนวนหกนิ้วเหนือมนุษย์สามัญทั่วไป การเป็นผู้มาโปรดเหล่ามนุษย์ให้พ้น
ทุกข์ เป็นสัญลักษณ์แห่งแสงสว่าง เป็นมังกรที่ต่อสู้กับอสรพิษ ขณะเดียวกัน
ยังปรากฏการรื้อสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับพระศรีอารีย์ที่มองว่าเรือนร่างนั้น
ไม่สำคัญเท่ากับความดีงามของจิตใจ มนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่สามารถเข้า
ถึงการเป็นพระศรีอารีย์ได้หากประกอบแต่คุณงามความดี โดยการรื้อสร้าง
(Deconstruction) เป็นมโนทัศน์แนวหลังโครงสร้างนิยมที่เสนอโดย ฌัก
แดร์ริดา (Jacques Derrida) มีแนวคิดสำคัญคือ การวิพากษ์ข้อขัดแย้งทวิ
ลักษณ์ (binary opposition) ซึ่งหมายถึงวิธีคิดที่ให้ค่าความหมายสิ่งต่างๆ
รอบตัวโดยแบ่งแยกออกเป็น 2 ขั้วชัดเจน อาทิ ธรรมชาติ/วัฒนธรรม ชาย/
หญิง ความสว่าง/ความมืด เหตุผล/อารมณ์ การให้ค่าความหมายดังกล่าว
แสดงให้เห็นถึงอคติที่คนมักเลือกเชิดชูขั้วหนึ่งมากกว่าขั้วหนึ่งเสมอ เดร์ริดา
เห็นว่าวิธีคิดแบบขั้วต่างทวิลักษณ์นี้สามารถถูกรื้อสร้างได้และขั้วที่เป็นรอง
นั้นอาจเป็นขั้วที่มีอำนาจมากกว่าเนื่องจากเป็นขั้วที่กำหนดความหมายอีกขั้ว
หนึ่ง (สุรเดช โชติอุดมพันธ์ 2559: 104-105) การรื้อสร้างจึงไม่ใช่การอ่านที่
หาความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบท แต่เป็นการอ่านเพื่อหาความเป็นไปได้
ของความหมาย ซึ่งมีทั้งการเพิ่มเติมและที่ยังมาไม่ถึง หรือที่เรียกว่า “ความ
หลากหลาย” (Difference) ซึ่งวิธีการอ่านตีความในรูปแบบนี้จะเป็นการอ่าน
เพื่อรื้อสร้างตัวบท และเผยให้เห็นความย้อนแย้งในโครงสร้างเดิม โดยเน้น
การวิเคราะห์การทำงานของคู่ตรงข้ามในโครงสร้างเชิงลึกของความคิดและ
มุ่งให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความไม่มีเสถียรภาพของภาษา ตลอดจนความซับซ้อน

และพลวัตของความหมาย ขณะเดียวกันก็จะทำให้เรามองเห็นการประกอบสร้างความหมายนอกเหนือไปจากแง่มุมที่เราคุ้นชินเพราะการครอบงำของอุดมการณ์บางประการที่มีอำนาจเหนือกว่าในอีกทางหนึ่งด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทฤษฎีรื้อสร้างจึงสัมพันธ์กับวาทกรรมอย่างแนบแน่น กล่าวคือ การรื้อสร้างเป็นอีกขั้นหนึ่งที่น่าจะเห็นได้จากจะสร้างคำอธิบาย แสดงให้เห็นถึงที่มา องค์ประกอบของการผลิตสร้างวาทกรรมแล้วยังสามารถถอดรื้อวาทกรรมที่ประกอบขึ้นจากภาษา ความรุนแรง อำนาจ ยุทธวิธี ตลอดจนเครื่องมือกำกับความสัมพันธ์ โดยสร้างมุมมองให้เห็นถึงอำนาจ การกดขี่ และการสร้างความเป็นอื่น ตลอดจนบริบทของความไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ในสังคม ชี้ให้เห็นร่องรอย จุดบกพร่อง ผิดพลาด และสิ่งที่ถูกเก็บกดปิดกั้นไว้ให้ปรากฏขึ้น การรื้อสร้างจึงเป็นผลจากการวิเคราะห์ในระดับภาคปฏิบัติการของวาทกรรม จากกระบวนการปะทะประสานที่เชื่อมโยงกับการผลิตสร้างความหมาย รวมไปถึงการต่อรองความหมาย เป็นขั้นตอนการรื้อถอนวาทกรรมเดิมที่มีอำนาจลง เพื่อนำไปสู่การกำหนดนิยามความหมายใหม่ (สามชาย ศรีสันต์ 2559: 288-289) การรื้อสร้างวาทกรรมพระศรีอารียจึงเป็นการพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ตลอดจนความย้อนแย้งและพลวัตของความหมายเกี่ยวกับพระศรีอารียในมิติต่างๆ จากการทบทวนวรรณกรรมยังปรากฏการนำทฤษฎีรื้อสร้างมาศึกษาเรื่องเล่าในประเด็นทางศาสนาค่อนข้างน้อย โดยส่วนมากมักปรากฏประเด็นเรื่องเพศและการเมืองเป็นสำคัญ อาทิ งานศึกษาของ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2557) เรื่อง “เต็มกำม นิทานชินเดอเรลลา: การรื้อสร้างความเป็นผู้หญิงในสังคมนิยมเวียดนาม” หรืองานของ มัทนา จาตุรแสงไพโรจน์ (2561) เรื่อง “รื้อสร้างมายาคติความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่น: การทบทวนความเป็นชายในนวนิยายเรื่อง เสียงแห่งขุนเขา และนิทราเทวี ของควะระบะตะ ยะซุนะริ” งานของ จิรัฏฐ์ เฉลิมแสนยากร (2558) เรื่อง “รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัว: กลวิธีการตอบโต้อาณานิคมสมัยใหม่ในนวนิยายเรื่อง เจ้ากระเเดด ของแดนอรัญ แสงทอง” รวมไปถึงงานศึกษาของ อูษา พัด

เกตุ (2550) เรื่อง “สตรีนิยมที่ถูกก่อสร้าง: การศึกษาการผนีกกำลังของผู้หญิงในกรงอำนาจผู้ชายในนวนิยายเรื่องเมียเจ้าของเอมีทาน” ขณะที่การก่อสร้างในประเด็นการเมือง ปรากฏในงานของ รังสรรค์ นัยพรม และปฐม หงษ์สุวรรณ (2561) เรื่อง “การก่อสร้างเรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์กับนัยทางการเมืองในวรรณคดีลาวเรื่องท้าวเลาคำ (เจ้าราชวงศ์)” จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาการก่อสร้างวาทกรรมพระศรีอารีย์ในภาพยนตร์ โดยจะเน้นการวิเคราะห์และตีความภายใต้วิธีวิทยาแบบใหม่อันจะเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการศึกษามิติทางศาสนาในเรื่องเล่าต่อไป

1. การก่อสร้างความหมายว่าด้วยการกำเนิดของพระศรีอารีย์

การกำเนิดของพระศรีอารีย์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าชุดต่างๆ มีนัยที่น่าสนใจ กล่าวคือเมื่อมีผู้มีบุญญาธิการเกิดขึ้นมาในพื้นที่ใด พื้นที่นั้นย่อมปรากฏสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความดีงาม และกลายเป็นพื้นที่ในอุดมคติ (Utopia) อาทิ ในมาลัยเทวสูตร ได้พรรณนาสภาพการณ์ในยุคพระศรีอารียเมตไตรยว่า ในสมัยที่มนุษย์มีอายุ 80,000 ปี ฝนตกต้องตามฤดูกาล 7 วัน และตกในเวลากลางคืนตึกสัดทำให้ภาคพื้นอุดมสมบูรณ์ ครั้งนั้น ชมพูทวีป มั่งคั่งด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ภัตตาหาร ผลาหาร หาได้ง่าย สะดวกไม่ขัดสน น้ำท่าบริบูรณ์ มีรสชาดีอร่อย หวานเย็นสนิท มนุษย์ทั้งหลายต่างอาบดื่มกินเป็นที่สำราญ และหมู่มนุษย์ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กันชั่วไวกัปตกบ้านเมืองปราศจากโจรผู้ร้าย อยู่เย็นเป็นสุขด้วยทรัพย์สินโภคสมบัติ มีต้องลำบากด้วยการประกอบการงาน วัตถุสิ่งของเครื่องใช้บริโภคต่างๆ ล้วนเป็นของทิพย์ อันเกิดจากต้นกัลปพฤกษ์ (อริยธรรม ป. 2526: 483-488) การนำเสนอโลกยุคพระศรีอารีย์ในลักษณะดังกล่าว ยังสอดคล้องกับคัมภีร์พระอนาคตวงศ์ ซึ่งเป็นที่รับรู้กว้างขวางอีกคัมภีร์หนึ่ง ซึ่งมีเนื้อหาโดยสรุปกล่าวว่า เมื่อพระพุทธศาสนามีอายุ 5,000 ปี ความเลวร้ายต่างๆ ก็เกิดขึ้นในโลกมนุษย์ เมื่อโลกเสื่อมเต็มที่แล้ว โลกก็จะกลับเจริญขึ้นมาอีกในคราวนั้นเมื่อมนุษย์มีอายุยืนยาวถึง 8,000 ปี พระศรีอารีย์ก็จะเสด็จอุบัติ

มาในเมืองเกตุมาติ ในสมัยพระเจ้าจักรพรรดินาม สังฆะ ครั้นเมื่อพระศรีอารียมีพระชนมายุ 8,000 ปี จะทรงผนวชเพราะทอดพระเนตรเห็นจตุรนิมิต พระองค์เป็นพระพุทธรูปเจ้าที่บำเพ็ญบารมีมาอย่างยาวนาน ดังนั้นยุคของพระองค์จึงเป็นยุคทอง มีสรรพสิ่งทั้งในแง่ทางโลกและทางธรรม คนในยุคนี้จะอุดมสมบูรณ์ด้วยโภควัตถุ โดยมีต้นกัลปพฤกษ์คอยอำนวยความสะดวกให้ นอกจากนั้นแล้วคนในโลกนี้ยังเพียบพร้อมด้วยศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงาม (บำเพ็ญ ะวิน 2542: 35-36) แต่ในตวับทภาพยนตร์ได้ปรากฏการนำเสนอภาพการกำเนิดของพระศรีอารียในรูปแบบคู่ตรงกันข้ามกับเรื่องเล่ากระแสหลักของพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด

ตวับทภาพยนตร์ได้นำเสนอให้เห็นว่า มีผู้ที่เชื่อว่าเป็นพระศรีอารียอยู่สององค์ด้วยกัน คนแรกคือคิมตงซู ชายผู้ฝึกฝนการปฏิบัติธรรมและผ่านการเอาชนะร่างกายให้เกินขีดจำกัดของมนุษย์จนกลายเป็นเทพ ทั้งยังมีนิ้วมือทั้งหกอันเรียวยาวและมีกลิ่นหอม อันสอดคล้องกับคติของเรื่องเล่ากระแสหลักของพระศรีอารีย ขณะที่พระศรีอารียองค์ที่สอง ได้แก่ พี่สาวฝาแฝดของกิมฮวา ถือกำเนิดขึ้นในปี 1999 ในเขตชนบทของหมู่บ้านยองวอล จังหวัดคังวอน เธอเกิดมาพร้อมรูปร่างที่ประหลาด มีขนอันสกปรกและมีกลิ่นเหม็นปกคลุมไปทั่วตัว มีนิ้วมือหกนิ้ว อีกทั้งยังได้ก่อกินขาของน้องสาวตัวเองเป็นอาหารตั้งแต่ตอนที่ยังอยู่ในครรภ์ หลังจากที่ถูกคลอดออกมาแล้ว ผู้คนต่างมีความเห็นเช่นเดียวกันว่าเธอนั้นเหมือนปีศาจที่ได้มาจุติยังโลกใบนี้ ดังการเปิดเรื่องของภาพยนตร์ที่ได้บรรยายการกำเนิดของพระศรีอารียหญิงผ่านคำพูดของกิมฮวา ดังนี้ “วันที่ฉันเกิด พวกแพะร้องไม่ยอมหยุดและวันนั้นเอง ปีศาจก็ได้ถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมฉัน หลังจากซ่อนตัวอยู่ในท้องแม่ฉันสิบเดือน มันก็ออกมาสู่โลกนี้ ก่อนฉันสิบนาที สิ่งนั้นมีชีวิตอยู่โดยกินเนื้อจากขาฉัน” ตวับทได้นำเสนอภาพของแพะที่ร้องไม่หยุดในวันที่เด็กหญิงแฝดได้ถือกำเนิดขึ้นมา โดยภายใต้ฝูงแพะสีดำนั้นได้มีแพะสีขาวหรือสีเผือกตัวหนึ่งวิ่งเข้าไปในฝูงด้วยความตื่นตระหนก การนำเสนอภาพของแพะที่ร้องไม่หยุดในวันที่แฝดคนที่ถือกำเนิดขึ้นมานั้น ได้มีการสร้างความหมาย

เชิงสัญลักษณ์ให้แพะสัมพันธ์กับความชั่วร้าย ตลอดจนลัทธิบูชาซาตานตาม
วิถีคิดของตะวันตก ขณะเดียวกันแพะยังเป็นสัตว์ที่ถูกนำมาใช้ในพิธีบูชายัญ
ตามคติของพราหมณ์ฮินดูเพราะถือว่าก่อให้เกิดบุญและพ้นจากบาปทั้งปวง

ลักษณะสำคัญประการต่อมาคือ การถือกำเนิดที่มาพร้อมกับความ
ตายของผู้ให้กำเนิด กล่าวคือเมื่อแม่คลอดเธอได้เพียงหนึ่งสัปดาห์ก็ได้เสียชีวิตลง ส่วนคนที่
เป็นพ่อก็ตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ดังข้อความที่ว่า “แม่ตาย
ตอนที่เราก่อได้หนึ่งสัปดาห์ ส่วนพ่อก็จากไปเพราะอุบัติเหตุรถยนต์หนึ่ง
เดือนหลังจากนั้น นั่นคือคุณปู่ของฉันทอนเข้าเรียนมัธยมต้น และที่หมอพุด
ก็ผิด สิ่งนั้นไม่ได้ตายเร็วอย่างที่ว่า มันยังมีชีวิตอยู่” เหตุการณ์ดังกล่าวได้
ตอกย้ำอาเพศแห่งการเป็นอสรพิษตามคำทำนาย ในฐานะผู้นำมาซึ่งความ
ชั่วร้าย ความสูญเสีย ตลอดจนความน่าหวาดกลัว เมื่อแฝดคนพี่รอดชีวิต
เธอถูกขังไว้ในโรงเรือนอันสกปรก และได้รับเศษอาหารกินประทังชีวิต ต้อง
ย้ายที่พักไปเรื่อยๆ เนื่องจากเมื่อเธอไปอาศัยอยู่สถานที่ใดก็มีสัตว์เลี้ยงของ
ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากเสมอ เธอจึงถูกปิดบังตัวตนเสมือนว่าไม่มีชีวิต
อยู่บนโลกใบนี้ ไม่มีแม่แต่ชื่อและการแจ้งเกิดตามกฎหมาย

ภาพที่ 1 พี่สาวฝาแฝดของกิมฮวากำลังก่อกินขาน้องสาวของตนขณะอยู่ในครุฑ
(ที่มา: จางแจฮยอน, ผู้กำกับ, *สวาทะ: ศรีทธาเมิด* [ภาพยนตร์], 2019.)

ทั้งนี้ การรื้อสร้างความหมายดังกล่าวแม้จะถูกกำกับด้วยชนบของการเล่าเรื่องแนวสืบสวนสอบสวนที่เน้นการผูกปมเรื่องราวให้เนื้อเรื่องเกิดความตื่นตันทื่นน่าสนใจ แต่ตัวบทก็ได้แสดงนัยของการรื้อสร้างวาทกรรมพระศรีอารีย์ผ่านการกำเนิด โดยการปรับเปลี่ยนความหมายจากเรื่องเล่ากระแสหลักที่มองว่าการกำเนิดของผู้มีบุญหรือผู้มาโปรดมวลมนุษยชาติจะต้องมีสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความดีงาม กลายเป็นการเน้นการนำเสนอภาพในเชิงลบ อาทิ การนำเสนอสัญลักษณ์ของแพะเพื่อสื่อถึงซาตาน การกีดกันเนื้อของน้องสาวตนเองเป็นอาหารเมื่อครั้งอยู่ในครรภ์มารดา หรือการที่คลอดออกมาแล้วคนที่ไปพ่อกับแม่เสียชีวิต ตัวบทภาพยนตร์จึงได้ฉายภาพให้เห็นว่าแม้เราจะมีชาติกำเนิดที่ผิดปกติและสังคมรอบข้างสร้างความหมายให้กลายเป็นอื่น (The other) แต่เราสามารถสร้างตัวตนของเราขึ้นมาใหม่ให้กลายเป็นความดีงามได้ สอดคล้องกับมโนทัศน์การรื้อสร้างที่เน้นการวิพากษ์ปรัชญาตะวันตกที่เน้นการให้อำนาจและบทบาทกับศูนย์กลางในลักษณะของคู่ตรงข้ามของระบบความหมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลของอำนาจที่สืบทอดทางประวัติศาสตร์ในรูปแบบของภาษา วัฒนธรรม และความเชื่อ กล่าวคือหลายๆ สิ่งในสังคมถูกมองว่ามีความสำคัญและมีอำนาจไม่ใช่เพราะว่าสิ่งนั้นมีคุณสมบัติที่ดีเหนือสิ่งอื่นๆ แต่เป็นเพราะคนในสังคมมักจะจับคู่ความคิดที่แตกต่างเข้าไว้ด้วยกันและให้คุณค่ากับคู่ตรงข้ามเหล่านี้ว่ามีข้อบกพร่อง ข้อเสีย ความคิดเช่นนี้เป็นการเสริมแรงให้สิ่งที่ถูกมองว่าเป็นข้อบกพร่องมีอำนาจและมีอิทธิพลไม่เพียงแต่เฉพาะในการดำเนินใช้ถ้อยคำภาษาเท่านั้น แต่ยังมีขอบเขตถึงในองค์ประกอบอื่นๆ ของสังคมด้วย ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา และการเมือง การปกครอง (Derrida 1986: 94-119 อ้างถึงใน อุษา พัดเกตุ 2550: 4-5) ในตัวบทการกำเนิดของพระศรีอารีย์หญิงจึงถูกลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ลงและสร้างความหมายใหม่ให้กลายเป็นสาเหตุแห่งความหายนะ ไร้ซึ่งความบริสุทธิ์ ตลอดจนมีบาปติดตัว สื่อให้เห็นพลวัตและการสร้างสรรค์เรื่องเล่าพระศรีอารีย์ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ขณะเดียวกันการ

กำเนิดดังกล่าวก็ได้ผสมผสานความเชื่อแบบคริสต์ศาสนาอันมีพื้นฐานมาจากเรื่องเล่าของชาตานเพื่อเน้นย้ำลักษณะที่เป็นตัวแทนของความชั่วร้ายให้มีความชัดเจนผ่านเรือนร่างและพฤติกรรมของตัวละคร อันแตกต่างจากวิถีคิดแบบเอเชียที่ในนิทานพื้นบ้านหรือนิทานปรัมปรา การเกิดที่พิสดารหรือไม่เหมือนคนปกติคือผู้มีบุญญาบารมี เช่น การเกิดมาเป็นสัตว์ เกิดมาผิวดำ หรือพิกลพิการ ซึ่งแตกต่างจากความคิดเรื่องเรือนร่างอันสมบูรณ์หรืออารยะในแบบตะวันตก

ขณะเดียวกัน ตัวบทภาพยนตร์ก็ได้หยิบยืมเอาวิธีคิดของพุทธมหายานเกี่ยวกับการอวตารของพระศรีอริย์มาสร้างสรรค์ได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งการอวตาร (Avatar) เป็นความคิดที่พบได้ในคัมภีร์และเทพปกรณัมต่างๆ ในศาสนาฮินดู เมื่อใดก็ตามที่โลกเกิดภาวะวิกฤต ธรรมะเสื่อมลง อธรรมเจริญขึ้น เมื่อนั้นพระเจ้าผู้ทรงสถิตอยู่เบื้องบนจะอวตารลงมาสู่โลกมนุษย์ของพระองค์ (แคทรียา อังทองกำเนิด 2556: 2) ในตัวเรื่องการกำเนิดของตัวละครได้ถูกนำมาเทียบเคียงกับการอวตาร กล่าวคือ คิมดงซูชายหนุ่มที่นิยมตนเองว่าเป็นพระศรีอริย์เพศชายได้ถือกำเนิดขึ้นก่อนในรูปลักษณะของมนุษย์ และมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการอวตารลงมาเป็นต้นแบบ อันหมายถึงการเป็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติและวางรากฐานต่างๆ ให้แก่มนุษย์ แต่เมื่อเขาได้รับคำพยากรณ์จากพระทิเบตว่า อสรพิษจะถือกำเนิดเพื่อมาทำลายจากจุดเดียวกันกับที่พระศรีอริย์กำเนิดในอีกหนึ่งร้อยปีข้างหน้า ทำให้คิมดงซูเกิดความหวาดหวั่นในคำทำนายจึงสร้างคัมภีร์อสรพิษทั้ง 81 ตอนขึ้นมา เมื่อครบกำหนดตามคำทำนายพระศรีอริย์อีกองค์จึงได้อวตารมาในรูปลักษณะของสตรีเพศที่ดูอัปลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับคัมภีร์ของพุทธมหายานที่กล่าวถึงพระศรีอริย์หรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเอาไว้ว่า “บ้างทำกายเป็นท้าวศักรเทวราช บ้างทำกายเป็นจตุเทวราช บ้างทำกายเป็นยักษ์ บ้างทำกายเป็นรাকษส บ้างทำกายเป็นกุมภัณฑ์ บ้างทำกายเป็นปีศาจ บ้างทำกายเป็นเปรต ได้ปรากฏรูปร่างพวกนี้ประมาณไม่ได้นับไม่ได้ แล้วแสดงธรรมที่สมควรแก่หมู่สัตว์ทั้งหลายตามแต่สมควรของประเภทนั้นๆ”

(แคทรียา อังทองกำเนิด 2562: 251) การอวดตารในรูปลักษณะอสรพิษหรือปีศาจของพี่สาวฝาแฝดของกิมฮวาที่หลายคนประกอบสร้างความหมายในเชิงลบนั้น ในตอนท้ายเรื่องเธอกลับได้ทำหน้าที่สำคัญถึง 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรกคือ การอวดตารลงมาปราบ เป็นการทำลายชายหกนิ้วผู้ที่ขึ้นชื่อว่าเป็นต้นแบบอันดีงาม และเป็นสัญลักษณ์ของแสงสว่างและความเมตตาที่หลงใหลในกิเลสและกระทำความบาปหนักโดยการล่อลวงให้ตัวแทนของท้าวจตุโลกบาลสังหารเด็กหญิงเป็นจำนวนมาก ประการที่สอง การอวดตารลงมาทำหน้าที่สอนและชี้แนะหนทางไปสู่สัจธรรมสูงสุด โดยในตัวบทจะเน้นสัจธรรมที่ว่าด้วยปัญญา กล่าวคือ การมองว่าพระศรีอารียหรือพระโพธิสัตว์จะต้องทำให้แจ้งในบุคคลศูนยตาและธรรมศูนยตา คือเห็นบุคคลและธรรมทั้งปวงเป็นของว่าง ไม่ควรยึดมั่น ถือนั่น ปัญญาคือความเห็นแจ้งในกุศลและอกุศล ซึ่งถือเป็นบูรณาการขั้นสุดท้ายของทุกบารมี (วศิน อินทสระ 2545: 32) ดังปรากฏในตอนที่พระศรีอารียหญิงขึ้นนำทางสู่การเป็นผู้มีปัญญาให้กับนาคันให้กลับไปพิสูจน์ว่าใครคือพระศรีอารียที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องเล่าเกี่ยวกับท้าวจตุโลกบาลในเรื่องที่ว่า เดิมทีแล้วจตุโลกบาลซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนเทพทั้งสี่ทิศ แต่ก่อนเป็นมารแต่ได้พบกับพระพุทธเจ้าและอุทิศตนให้กับคำสอนของพระองค์จากนั้นทั้งสี่ก็กลายเป็นเทพปกป้องโลกจากวิญญานร้าย ดังในตอนที่พระแฮอันที่เป็นศิษย์น้องของศาสนาจารย์พักอุงแจได้อธิบายความหมายของท้าวจตุโลกบาลไว้ว่า “จตุโลกบาลเป็นผู้ยิ่งใหญ่ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนทิศทั้งสี่ ในศาสนาพุทธนิกายวัชรยานเรียกว่า ชิเทนโน สี่ผู้พิทักษ์ที่อารักขาพระพุทธเจ้า” การที่นาคันในฐานะอุปโลกน์ของท้าวจตุโลกบาลเกิดปัญญารู้แจ้งและสำนึกในบาปที่ตนกระทำจึงเป็นการเน้นย้ำว่าพระศรีอารียหญิงได้กระทำหน้าที่โดยสมบูรณ์เฉกเช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าได้เทศนาสั่งสอนท้าวจตุโลกบาล หรือชิเทนโน จนเกิดศรัทธาและหันมาต่อสู้กับความชั่วร้ายในที่สุด

การร้อยสร้างว่าด้วยการกำเนิดของพระศรีอารีย จึงแสดงนัยของการย้อนแย้งทางความหมายของเรื่องเล่าและเป็นการสลายวิธีคิดแบบคู่ตรงข้าม

การจัดลำดับชั้นทางวัฒนธรรมที่ว่าด้วยคุณค่าการกำเนิดของตัวละคร โดย รื้อสร้างความหมายให้ตัวละครที่อัปลัก্ষณ์ เป็นสัญลักษณ์ของอสรพิษ และ ถือกำเนิดพร้อมอาเพศ กลายเป็นพระศรีอารียที่แท้จริง ดังที่ D.T. Suzuki (1981: 61) นักวิชาการพระพุทธศาสนาหายานมองว่า พระโพธิสัตว์ ซึ่งใน ตัวบทภาพยนตร์ใช้คำว่าพระศรีอารีย คือพระพุทธเจ้าในอนาคต และพวก เราทุกคนต่างก็อาจเป็นพระโพธิสัตว์ในอนาคตได้ทั้งนั้น เพราะพระโพธิสัตว์ เป็นบุคคลในอุดมคติและเป็นจุดมุ่งหมายของการดำเนินชีวิตเพื่ออุทิศตน เพื่อจะช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง แล้วตนเองถึงจะเป็นคน สุกต่ายในการเข้าถึงภาวะแห่งการพ้นทุกข์

2. การรื้อสร้างความหมายว่าด้วยเรือนร่างของพระศรีอารีย

เรือนร่างหรือร่างกายของมนุษย์นอกจากจะเป็นเครื่องมือเพื่อบ่งชี้ ลักษณะเชิงชีววิทยาแล้ว เรือนร่างยังเป็นดัชนีบ่งชี้ความเป็นสังคมวัฒนธรรม อาทิ ชาติพันธุ์ ชนชั้น ศาสนา ฯลฯ ดังนั้น เรือนร่างของพระศรีอารียจึงถูก ประกอบสร้างความหมายให้แตกต่างจากร่างกายของมนุษย์สามัญทั่วไป ดัง ที่ เอ็ดเวิร์ด คอนซ์ (2552: 32-34) ที่ได้กล่าวถึงเรือนร่างของพระพุทธเจ้าไว้ ว่า พุทธลักษณะของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ภายในเปลือกนอกในฐานะ ที่เป็นกายชนิดหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากกายของคนธรรมดาหลายประการและ อาจมองเห็นได้ดวงตาของผู้ที่ศรัทธาเท่านั้น ชาวพุทธเรียก “สัมโภคกาย” นี้ไว้หลายอย่างด้วยกัน เช่น “กายอันยังให้เกิดความปราโมทย์” “กายอัน ไร้มลทิน” “กายอันแสดงพุทธลักษณะที่แท้” นอกจากนี้ยังนิยมบรรยายถึง เครื่องหมาย 32 แห่ง “มหาปุริสลักษณะ” กับเครื่องหมายย่อยอีก 80 อย่าง ว่ามีอยู่ในองค์ “สัมโภคกาย” ของพระพุทธเจ้า โดยเครื่องหมาย 32 อย่าง นั้นมีตรงกันในทุกนิกาย “สัมโภคกาย” ของพระองค์ยังไม่ถูกจำกัดความ สามารถเหมือนร่างกายของมนุษย์ธรรมดาอีกด้วย กายนี้สามารถเคลื่อน ผ่านช่องว่างเท่าเมล็ดงา และครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นยังสวรรค์ ของพระอินทร์โดยมีพุทธดำเนินเพียงสามก้าวเท่านั้น ทั้งๆ ที่สวรรค์ชั้นที่ พระอินทร์ประทับอยู่ก็อยู่ไกลจากโลกเป็นอันมาก

ทั้งนี้ เสถียร โพธิ์นันทะ (2516: ด-ต) ได้กล่าวถึงลักษณะของ พระพุทธเจ้าฝ่ายมหายานว่า ลักษณะความเป็นธรรมดาของมนุษย์ไม่ควร เป็นสภาวะของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ เพราะมนุษย์มีข้อจำกัด มนุษย์ไม่มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ มนุษย์ต้องเปลี่ยนแปลง ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึง ควรเป็นผู้มีลักษณะพิเศษและยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ทั้งหลาย พระพุทธองค์ นั้นโดยแท้จริงแล้วมีสภาวะเป็นอกาละ คือไม่ถูกจำกัดด้วยกาลเวลา และ อนันตะ คือไม่มีสิ้นสุด แต่โดยพระมหากรุณาจึงทรงสำแดงพระองค์ในภาวะ ต่างๆ ปรากฏเห็นในโลกทั้งปวงเพื่อโปรดสัตว์ นอกจากนี้ Suzuki (1981: 48-49) ยังได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าของฝ่ายพระพุทธศาสนา นิกายมหายานว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญชนเหมือน คนทั่วไป พระพุทธองค์นั้นทรงเป็นผู้ประเสริฐเลิศกว่ามนุษย์และเทวดาทั้ง หลาย เป็นอภิบุคคลเหนือมนุษย์ ทั้งยังอยู่ในรูปของตรีกาย อันประกอบ ด้วย 1) นิรมาณกาย (Nirmanakaya) คือกายที่ถอดรูปมาจากสัมโศคกาย บนสรวงสวรรค์ที่เป็นกายทิพย์มาเป็นกายเนื้อ มีรูปร่างสามารถสัมผัสจับ ต้องได้เหมือนมนุษย์และเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของธรรมชาติ 2) สัมโศค กาย (Sambhogakaya) คือกายของพระพุทธเจ้าที่อยู่บนสวรรค์ เป็นกาย ทิพย์ที่มีรัศมีรุ่งเรืองแผ่ซ่านไปทั่ว สามารถอวตารลงมาเป็นนิรมาณกาย เพื่อโปรดสรรพสัตว์ได้ และ 3) ธรรมกาย (Dhammakaya) คือหนึ่งในกาย ของพระพุทธเจ้าที่มีลักษณะเป็นสภาวะธรรมอยู่ชั่วนิรันดร์ เป็นสภาพสูงสุด ไร้รูปไร้ตัวตน ดำรงอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีการแตกสลายเป็นอนันตะ จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นพระพุทธเจ้าจึงมีลักษณะเรือนกายที่พิเศษเพื่อบ่งชี้ อำนาจและบุญบารมีเป็นสำคัญ

ตัวบทภาพยนตร์ได้รื้อสร้างภาพเรือนร่างพระศรีอารีย์ใหม่ โดยนำ เสนอผ่านภาพของแฝดคนพี่ของกิมฮวา ที่เมื่อครั้งถือกำเนิดนอกจากจะ เกิดอาเพศร้ายแล้ว ยังเกิดมาพร้อมเรือนร่างที่สื่อถึงความเป็น “อสรพิษ” ตามคติของพุทธมหายานที่เชื่อว่าเป็นอริกับมังกรอันเป็นสัญลักษณ์ของพระ ศรีอารีย์ แฝดพี่ของกิมฮวามีลักษณะที่แตกต่างจากมนุษย์ทั่วไป อาทิ มีขน

ปกคลุมไปทั้งตัวตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ อีกทั้งยังกัดกินขาของน้องสาวตัวเอง ประดุจเป็นปีศาจที่กินเนื้อมนุษย์ด้วยกันเอง ร่างกายแผดคนพีของกิมฮวา ที่เกิดมาพร้อมความผิดปกติและความอัปลักษ์ณ์ ทำให้เธอต้องถูกกักขัง และครอบครัวต้องย้ายไปยังเมืองต่างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงความจริงที่ว่าเธอมีพีเป็นอมมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งปมบาดแผลบริเวณขาทำให้เธอถูกเพื่อน ล้อเลียน แผลคนพีไม่ได้ถูกแฉงเกิด ทั้งยังไม่ได้ฝึกพูดเนื่องจากถูกกักขังอยู่ ภายในห้องมืดตลอดเวลา จนเธอถูกขนานนามว่าเป็น “อสรพิษ” ที่จะมา ทำลายและแผดเผาพระศรีอารียให้สิ้นสลายไป ประเด็นสังเกตคือ แม้ว่าพีสาวของกิมฮวาจะเกิดมาพร้อมนี้วทั้งหก แต่นี้วทั้งหกนั้นได้ถูกประกอบ สร้างความหมายผ่านวาทกรรมการแพทย์ (the medical) ว่าสื่อถึงความผิดปกติทางพันธุกรรมที่บ่งชี้ถึงเรือนร่างอันพิการ ดังคำกล่าวของแพทย์ในตอน ทำคลอดที่ว่า “นั่นแหละ เด็กกำลังจะออกแล้ว เบ่ง คุณต้องเบ่ง จีบขาเธอ ลงไว้ เบ่ง พยายามผ่อนคลาย นี่คะ หายใจลึกๆ อีกครั้งนะ คนนี้เรียบบ่อย ดี ยกเว้นแค่ตรงขา ส่งผ้ามาให้ฉันทน่อย อุ้มเด็กไว้แล้วผูกนี้ตรงนี้ ส่วนคน นั้น ไม่รอดแน่ เด็กคนนั้นจะอยู่ได้ไม่นาน” คำกล่าวของแพทย์ผู้ทำคลอด ถูกนำเสนอผ่านสายตาที่สื่อถึงความหวาดวิตก เด็กที่คลอดออกมามีหกนี้ว และมีเลือดไหลท่วมตัว การนำเสนอเรือนร่างของความพิการจึงเป็นรูปแบบ หนึ่งของปฏิบัติการทางสังคมในการเชิดชูเรือนร่างที่ปกติและสวยงาม ขณะ เดียวกันก็เป็นการลดทอนอำนาจของเรือนร่างที่ไม่พึงประสงค์ให้กลายเป็น อื่น (The other)

ขณะที่พระศรีอารียเพศชายอย่างคิมดงซูที่ถือกำเนิดมาก่อนหน้านี้ กลับมีลักษณะตรงข้ามกับผู้ที่ถูกบ่งชี้ว่าเป็นอสรพิษโดยสิ้นเชิง ทั้งในส่วน ของการมีเรือนร่างตามคติของมหาบุรุษผ่านนี้วมือทั้งหก อันเป็นความหมาย เชิงสัญลักษณ์ในการสร้างความชอบธรรมในการเป็นเทพหรือพระเจ้าสร้างโลก ในอุดมคติ ตลอดจนเป็นผู้นำมาซึ่งความดีงามและความอุดมสมบูรณ์แก่มวล มนุษย์ ขณะเดียวกันนี้วทั้งหกยังสื่อถึงการทำเพ็ญบาปมีแบบพระโพธิสัตว์ ตามคัมภีร์จรรยาบรรณภุมิสสูตร ที่ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตพระโพธิสัตว์หลัง

จากที่ได้ตั้งปณิธานให้แก่ตนเองแล้ว จะต้องบำเพ็ญบารมีเบื้องต้น 6 ประการ ได้แก่ ทานบารมี ศีลบารมี ขันติบารมี วิริยะบารมี ฌยานบารมี และปัญญาบารมี รวมถึงการแผ่คติทางพุทธศาสนาว่าด้วยภูมิของสิ่งมีชีวิตทั้งหกคือ เทวดา อสูร มนุษย์ เปรต สัตว์ และนรก รายละเอียดของแต่ละภูมิในบรรดานิกายต่างๆ แตกต่างกัน แต่เค้าโครงส่วนใหญ่ยังคงลงรอยกันดี สิ่งมีชีวิตทั้งหลายย่อมอยู่ในภูมิใดภูมิหนึ่งของหกภูมินั้นทั้งสิ้น บารมีหรือบุญที่แต่ละชีวิตได้ทำไว้เป็นผู้ตัดสินว่าจะเกิดในภูมิใด (คอนซ์ 2552: 45-46) นอกจากนี้นี้ว่ทั้งหกยังถูกนิยามผ่านวาทกรรมพุทธวัชยานว่าคือสัญลักษณ์พิเศษในการยืนยันตัวตนของพระศรีอารียด้วย

เรือนร่างแบบพิเศษของคิมดงชูยังถูกนำเสนอผ่านความเป็นอมตะ อันเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่บรรลุธรรมได้เป็นเทพ ดังปรากฏในตอนทีพระปลาหมึกได้เล่าถึงที่มาของชายผู้มีหกนิ้วว่า “พูดสั้นๆ คือเขากลายเป็นเทพไปแล้ว ตอนนั้นองค์กรพุทธอนุรักษ์นิยมไม่เห็นด้วยกับเขา แต่คิมแจชอกได้บรรลุพุทธภาวะแล้ว นีรูบเขา ถ่ายเมื่อราวๆ ปี 1940 เพราะว่าเขารู้แจ้งอย่างยิ่ง พระสงฆ์นิการวัชชยานจากญี่ปุ่น หรือแม้แต่ผู้สำเร็จราชการยังเรียกเขาว่าอาจารย์” ซึ่งในคติทางพุทธศาสนาแบบวัชชยานแบบทิเบตมีความเชื่อประการสำคัญเกี่ยวกับพลังมนต์ที่จะช่วยให้ไปถึงความหลุดพ้น พลังมนต์นี้เรียกว่า “วัชระ” อันหมายถึงสายฟ้าหรือเพชร ทั้งยังเน้นผลอันเกิดจากการปฏิบัติของปัจเจกบุคคลซึ่งเข้าถึงการปฏิบัติขั้นสูง ได้ตรวจสอบธาตุในกายและศักยภาพในร่างกายจนเกิดจุดสูงสุด (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ 2538: 96) ภาพความเป็นอมตะของพระศรีอารียชายยังถูกเน้นย้ำผ่านเรื่องเล่าของพระอาวโสชาวทิเบตชื่อพระเนซุง เทนปา ผู้พยากรณ์อนาคตของพระศรีอารียและอสรพิษ โดยพระชาวทิเบตได้เล่าให้ศาสนาจารย์พัคองแจฟงว่า เขาได้เห็นนิ้วมือที่สวยงามทั้งสิบสองนิ้วและยังได้กลิ่นหอมจากมือนั้นด้วย และได้บอกว่าเขานั้นยังมีชีวิตอยู่ ถึงแม้ว่าเขาจะเกิดตั้งแต่ปี พ.ศ. 1899 ก็ตาม แต่เนื่องด้วยการบรรลุเป็นเทพคือธรรมสูงสุดในนิกายพุทธมหายาน จึงทำให้เขามีชีวิตที่ยืนยาว ดังข้อความที่ว่า “อาตมาได้พบกับพระอาจารย์

ในปี 1985 เขาคือพระศรีอารียเมตไตรยร่างอวตาร ผู้สามารถช่วยให้ทุกคนหลุดพ้น ความเป็นทุกข์ ความดีชนะความชั่ว อาตมาเห็นนิ้วมือที่สวยงามทั้งสองนิ้วของเขาและได้กลิ่นหอม เป็นโชคติมาก ๆ ของเกาหลีที่เขายังมีชีวิตอยู่ที่นี่ การบรรลุพุทธภาวะคือธรรมสูงสุดในศาสนาพุทธนิกายมหายาน แต่ว่าศาสนาพุทธของทิเบตเผยแผ่เข้าไปในญี่ปุ่นและเปลี่ยนแปลงไปมาก พวกเขาเชื่อว่าการเป็นพระพุทธเจ้าคือการเอาชนะร่างกาย ชีตจำกัดที่สุดของมนุษย์ ความเป็นอมตะ “ชีวิตนิรันดร์” จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นถึงพลวัตการนิยามความหมายของพระศรีอารียผ่านวิธีคิดของศาสนา ลัทธิต่างๆ แต่ก็มีลักษณะร่วมคือ การให้ความสำคัญกับเรือนร่างแบบพิเศษที่บ่งชี้ความเป็นมหาบุรุษ

อย่างไรก็ตาม ในตอนจบของเรื่อง เมื่อนานฮันซึ่งเป็นตัวแทนของท้าว จตุโลกบาลองค์สุดท้ายได้ออกตามล่าสังหารกิมฮวาตามคำทำนาย ทำให้เขาทราบความจริงว่าเธอมีแฝดหญิงอีกคนหนึ่ง เธอได้ขอร้องให้เขาไปตามล่าสังหารพี่ของเธอเพื่อหวังว่าในชาติหน้าจะได้เกิดมาเป็นมนุษย์ที่ไม่ต้องมีร่างกายที่อัปลักษณ์เช่นนี้อีก เมื่อนานฮันได้เจอแฝดคนที่พี่ของกิมฮวา เธอได้สลัดขนอันเป็นเปลือกนอกที่อำพรางร่างกายของเธออยู่ และเข้าสู่ความเป็นพระศรีอารียในที่สุด เธอได้บอกกับนานฮันว่าเขากำลังถูกหลอกหลวง ให้เขากลับไปพิสูจน์ว่าใครคือ พระศรีอารียที่แท้จริง การปรับเปลี่ยนเรือนร่างของพี่ฝาแฝดของกิมฮวาในตอนท้ายเรื่องจึงเป็นการเน้นย้ำประเด็นการรื้อสร้างความหมายของพระศรีอารียผ่านเรือนร่าง กล่าวคือการทำเธอถูกกักขังอยู่แต่ภายในโรงเรือน ไม่ได้มีโอกาสสร้างกรรมเหมือนมนุษย์ทั่วไป ทั้งยังได้ฟังคำสวดมนต์ขอพรพระเจ้าของผู้เป็นตาและยายที่นับถือ ศาสนาคริสต์อยู่ตลอดเวลา ทำให้เธอสามารถจัดบาปที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดออกไปได้ ดังข้อความในบทสวดที่ว่า “ได้โปรด ได้โปรดอภัยบาปแก่ข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าขออ้อนวอนพระองค์ ด้วยหัวใจและวิญญาณทั้งหมด ได้โปรดให้อภัยข้าพเจ้าด้วย” เรื่องจบลงด้วยความตายของพี่สาวฝาแฝดของกิมฮวาผู้บรรลุซึ่งนิพพาน และจะได้ไปเกิดเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อโปรด

มวลมนุษย์ให้หลุดพ้นจากทุกข์โศกในอนาคตกาลเบื้องหน้า การที่ตัวละครเอกที่เป็นหญิงอับลักษณ์ได้ฟังการสวดขอพรล้างบาปซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของคริสต์ศาสนาโดยแท้แล้วก็หมดบาปไปเอง จึงเป็นการนำคำสอนของศาสนาคริสต์มาโปรดพระศรีอารีย์ที่ภาพสื่อออกมาตรงข้ามกับที่รับรู้กันในพุทธศาสนา อันแสดงนัยของการเปลี่ยนผ่านทางศาสนาในเกาหลีใต้ ดังที่ปฐมรัตน์ สุขขียามานนท์ (2558: 31-34) กล่าวว่า ปัจจุบันพุทธศาสนาในเกาหลีใต้ในฐานะที่เคยเป็นศาสนาประจำชาติได้ถูกลดบทบาทความสำคัญลง ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนายังอยู่ในสภาพที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสภาพสังคมปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงด้านความเจริญของบ้านเมืองทำให้วิถีชีวิตของผู้คนมุ่งจดจ่ออยู่ที่วัตถุ สิ่งอำนวยความสะดวก การแข่งขันทางการศึกษา ความสำเร็จทางสังคม ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ตลอดจนถึงความนิยมชมชอบในเทคโนโลยีสมัยใหม่ คนรุ่นใหม่ที่เป็นชนชั้นกลางและคนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองหันมานับถือคริสต์ศาสนามากยิ่งขึ้นเนื่องจากเขาต้องการศาสนาที่ตอบโจทย์ของความกระตือรือร้นในการร่วมแก้ไขปัญหาของสังคม

การรื้อสร้างความหมายว่าด้วยเรือนร่างพระศรีอารีย์จึงสื่อให้เห็นถึงความหลากหลายของวิถีคิดของมนุษย์เกี่ยวกับเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ รวมไปถึงพลวัตของตัวพระศรีอารีย์เองที่มีได้ถือกำเนิดมาบนโลกมนุษย์ภายใต้เรือนกายที่สวยงามเท่านั้น เรือนกายยังสัมพันธ์กับเรื่องของคุณงามความดีกล่าวคือ ต่อให้ตัวพระศรีอารีย์มีเรือนกายแบบผู้มีบุญและเป็นอมตะ แต่ถ้าประกอบกรรมชั่วเรือนกายเหล่านั้นก็ย่อมเสื่อมสลายและถูกทำลายไปได้ แต่ถ้าเรือนกายที่อับลักษณ์แต่มีได้กระทำความกรรมชั่ว ในตอนท้ายพระศรีอารีย์ก็จะสามารถสลัดเรือนกายเหล่านั้นและกลายเป็นพระพุทธเจ้าได้ในที่สุด

3. การรื้อสร้างความหมายว่าด้วยเพศภาวะและสัตว์สัญลักษณ์

เพศภาวะ (Gender) หมายถึงเพศที่สังคมเป็นผู้ประกอบสร้างความหมายขึ้นมาตามบริบททางวัฒนธรรม และแสดงนัยของความสัมพันธ์เชิง

อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในมิติทางเพศ โดย สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2559: 216-217) ได้กล่าวถึงประเด็นเรื่องเพศภายใต้แนวคิดหลังโครงสร้างนิยมไว้ว่า ความจริงต่างๆ ที่ไหลเวียนในสังคมนั้นเป็นผลมาจากวาทกรรมและอุดมการณ์ ในแง่นี้เพศสถานะเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านวาทกรรมที่ถูกผลิตซ้ำ โดยเฉพาะวาทกรรมของอุดมการณ์ปิตาธิปไตยที่ครอบงำทั้งผู้ชายและผู้หญิง ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิงจึงต้องเป็นคนทีนบอบ อ่อนน้อม หรือที่ว่าผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายดูแลบ้านเรือนและเลี้ยงดูลูกจึงเป็นสิ่งที่สังคมร่วมจินตนาการขึ้น หากได้เป็นความจริงสากลหรือความจริงสมบูรณ์ไม่ ขณะที่ในส่วนของเพศภาวะกับมิติทางศาสนานั้น อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2551: 79) ได้กล่าวถึงเพศสภาพและความเชื่อทางศาสนาว่า คำสอนทางศาสนา นิทานปรัมปรา หรือพิธีกรรมต่างๆ มีส่วนกำหนดค่านิยมความเป็นเพศรวมทั้งตัดสินค่าเกี่ยวกับเพศ ค่านิยมความเป็นเพศในสังคมจึงสามารถเป็นปัจจัยกำหนดประสบการณ์ทางศาสนาตลอดจนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างวัฒนธรรมที่ต่างกัน

อย่างไรก็ตาม มิติทางศาสนาถือเป็นพื้นที่สำคัญชุดหนึ่งที่ได้ทำการปิดกั้นและลดทอนอำนาจของผู้หญิง ซึ่งกลุ่มสตรีนิยมหลายกลุ่มเห็นว่า ผู้หญิงควรเข้าไปมีส่วนร่วมกับศาสนาในฐานะที่เท่าเทียมกับผู้ชาย ขณะที่บางกลุ่มเห็นว่าไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับศาสนาเดิมที่ผู้ชายครองอำนาจอยู่ ควรจะแยกมาตั้งเป็นศาสนาใหม่ของผู้หญิงเพื่อผู้หญิงเอง ส่วนในทางพุทธศาสนานั้น นักสตรีนิยมเห็นว่าโดยหลักการแล้วพระพุทธเจ้าทรงเปิดโอกาสให้แก่ผู้หญิงได้ปฏิบัติธรรมและสามารถที่จะบรรลุธรรมได้ แต่ถึงกระนั้นเมื่อกาลเวลาผ่านไป พุทธศาสนาก็ไม่ต่างจากศาสนาอื่นที่ถูกครอบงำด้วยระบบชายเป็นใหญ่ (มนตรี สืบด้วง 2553: 220) ซึ่ง Rita M. Gross (1993) ได้อธิบายว่า โดยแก่นแท้ของพุทธศาสนาแล้วไม่ได้มีลักษณะของการรังเกียจผู้หญิง ถึงแม้ว่าในคัมภีร์ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาที่มีลักษณะชายเป็นใหญ่โดยตลอดก็ตาม เนื่องจากสาระแท้จริงของพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเสมอภาคและเสรีภาพ ทั้งยังได้นำเสนอพุทธศาสนายุคหลังปิตาธิปไตยซึ่งเป็นพุทธศาสนา

ที่ปราศจากอคติทางเพศ โดยผู้หญิงจะต้องได้รับการศึกษาทางพุทธศาสนาอย่างจริงจัง จนสามารถที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณได้ ในตัวบทภาพยนตร์เรื่อง สวาทะ: ศรัทธามืด ได้นำเสนอประเด็นเรื่องเพศที่สัมพันธ์กับมิติทางศาสนาได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรื้อสร้างเพศภาวะให้ผู้หญิงกลายเป็นพระศรีอารีย์

ภาพยนตร์ได้นำเสนอการช่วงชิงความหมายผ่านวาทกรรมพระศรีอารีย์ที่สัมพันธ์กับประเด็นเรื่องเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนิยามความหมายของคำว่า “พ่อ” และคำว่า “แม่” ในฐานะภาษาเชิงสัญลักษณ์ โดยคำว่า “พ่อ” นั้นคือสัญลักษณ์ของอำนาจแบบปิตาธิปไตยที่นำเสนอผ่านตัวละครที่เป็นพระศรีอารีย์เพศชายอย่างคิมดงซู คิมดงซูถูกนิยามว่าเป็นผู้บรรลุในพุทธภาวะ มีเรือนร่างอันเป็นอมตะไม่แก่ชรา และเพื่อปกปิดตัวตนของเขาเมื่อได้รับคำทำนายจากพระทิเบตว่าจะถูก “อสรพิษ” ทำร้าย “มังกร” และมังกรจะต้องมอดไหม้ด้วยไฟ เขาจึงให้ศิษย์เอกของเขาชื่อ คิมแจชอก ปลอมตัวเป็นอาจารย์และได้เข้าไปอุปการะเด็กชายที่เป็นนักโทษทั้งสี่คน เขาดูแลเด็กชายทั้งสองจนเติบโตใหญ่และให้เด็กชายเหล่านั้นเรียกเขาว่า “พ่อ”

ทั้งนี้ อาจารย์คิมแจชอกได้สร้างภาพ “ความเป็นพ่อขึ้นมา” โดยรับนักโทษชายที่มีประวัติการสังหารบิดาของตนเองจากนั้นจึงป้อนหลักคำสอนเพื่อประกอบสร้างความหมายให้พวกเขาเหล่านั้นเป็นท้าวจตุโลกบาล ผู้พิทักษ์ทั้ง 4 ทิศ ส่วนตนเองคือพระศรีอารีย์ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางอำนาจขณะเดียวกันในตอนที่น่าอันได้มาเยี่ยมอาจารย์ที่ตนเรียกว่า “พ่อ” คิมดงซูที่เป็นพระศรีอารีย์ตัวจริงได้กล่าวเน้นย้ำเรื่องอสรพิษกับเขาว่า “ท่านต้องรีบไปแล้ว เวลานี้เหลือเพียงท่านคนเดียว อาการเขาทรุดลงทุกวัน เราไม่มีเวลาแล้ว สัตว์ร้ายจงฟัง วันที่อสรพิษหลังเลือดครั้งแรก แสงไฟจะดับลง ความมืดมิดจะปกคลุมโลก” จากนั้นนาอันได้ย้อนรำลึกถ้อยคำที่พ่อของเขาได้พูดในตอนที่เขายังอยู่ในสถานพินิจว่า “ฟังนะ จงในแม่น้ำแห่งหมู่ดาว เจ้าคือความมก จากนั้นไปชื่อของเจ้าคือความมก “ควาง” แปลว่า “กว้าง” และ “มก” แปลว่า “เห็น” เจ้าคือแม่ทัพผู้กล้าหาญที่กำลังจัดวิญญาณร้ายทางทิศ

ตะวันตก เจ้าจะกลายเป็นดวงดาว เจ้าจะกลายเป็นดวงดาวของพ่อ ดวงดาว
ที่ส่องสว่างให้โลกนี้” จากตัวอย่างบทสนทนาข้างต้น ชื่อของนาอันแต่เดิมนั้นตั้งขึ้นตามชื่อของแม่น้ำฮัน (Han) ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญในเกาหลีใต้ที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ได้ถูกคิมแจชอกตั้งชื่อให้ใหม่ว่า “จองใน” อันหมายถึงแม่น้ำแห่งหมู่ดาว เพื่อสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ถึงตัวแทนแห่งแสงสว่างและความหวังในการต่อสู้กับอสรพิษที่ชั่วร้าย ภาพความเป็นพ่อจึงสื่อถึงของอำนาจปิตาธิปไตยที่เพศชายมีอำนาจในการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในอีกทางหนึ่งด้วย

ภาพของ “พ่อ” ยังถูกทำให้สัมพันธ์กับสัตว์ศักดิ์สิทธิ์คือ “มังกร” โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: 896) ได้ให้ความหมายของมังกรไว้ว่า สัตว์ในนิยายจีน รูปร่างคล้ายงู มีตีนมีเขา ด้าน นพพลจันทร์กระจ่างแจ้ง และ ศิริวรรณ เรื่องศรี (2563: 167) กล่าวถึงความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของมังกรว่า ตามความเชื่อของชาวจีนโบราณมังกรถือเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ชาวจีนเชื่อว่ามังกรเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจความยิ่งใหญ่ และเพศชาย เนื่องจากมังกรจีนเป็นสัตว์แห่งเทพเจ้าในสวรรค์ ในตัวบทภาพยนตร์มังกรยังถูกประกอบสร้างความหมายให้เป็นพระศรีอารีย์คือพระพุทธเจ้าผู้ที่จะมาปลดปล่อยความทุกข์ของมวลมนุษยชาติ รวมถึงการเป็นสัญลักษณ์ของแสงสว่างที่ไม่มีวันดับ

อย่างไรก็ตาม ตัวบทภาพยนตร์ได้ประกอบสร้างความหมายของ “แม่” คือพระศรีอารีย์ที่เป็นแฝดคนพี่ของกิมฮวาให้เชื่อมโยงกับสัตว์สัญลักษณ์คือ “อสรพิษ” ได้อย่างน่าสนใจ แม่ในตัวบทแม่จะมีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์ แต่ในนิมิตของนาอัน แม่กลับเป็นผู้คอยปลอบประโลม ปกป้อง และชี้เส้นทางที่งดงามให้แก่เขา ดังปรากฏในตอนที่นาอันได้หลบหนีไปซ่อนตัวอยู่ภายใต้ฉากหลังของสำนักเนินกวาง ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมของกลุ่มคนที่นับถือพุทธวัชรยาน นาอันจะต้องฝันร้ายทุกคืนจากการที่เห็นภาพของวิญญาณเด็กหญิงที่เขาสังหารไปอย่างมากมายตามคำสอนของคนที่เขานับถือเป็นพ่อ แต่ภายใต้ความกลัว เขาได้เกิดนิมิตว่ามี

ผู้หญิงที่เรียกตนเองว่า “แม่” มาคอยปลอบประโลมและปกป้องเขาจากวิญญานของเด็กสาวเหล่านั้น ดังข้อความที่ว่า “ลูกเอ๋ย ลูกแกะสีขาของแม่ จงหลับในอ้อมกอดแม่ ฤดูหนาวที่หนาวเหน็บ พายุฤดูหนาวที่เย็นยะเยือก จงอยู่ให้ไกลจากบ้านเรา คืนที่มีดมืดจางหายไป จงอยู่ให้ไกลจากบ้านเรา หลับเถิดหนาลูกรัก เจ้าอย่าร้องไห้ไปเลย” บทกล่อมดังกล่าวได้ซ่อนความหมายเชิงสัญลักษณ์ในเชิงพุทธปรัชญาได้อย่างน่าสนใจ อาทิ “ลูกแกะสีขาว” ที่ได้ปรากฏตัวในตอนเปิดเรื่องที่สื่อถึงความบริสุทธิ์เป็นคู่ตรงข้ามกับแกะสีดำที่สื่อถึงอสรพิษหรือซาตาน หรือ “คืนที่มีดมืด” ที่สื่อถึงอำนาจของอสรพิษตัวจริงที่จะคอยล่อลวงให้ผู้คนกระทำความชั่วร้าย

นอกจากนี้ ยังปรากฏการเชื่อมโยงพระศรีอารียะหญิงเข้ากับสัตว์สัญลักษณ์คือ “อสรพิษ” โดย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: 1382) ได้ให้นิยามความหมายของอสรพิษไว้ว่า หมายถึงสัตว์มีพิษในเขี้ยว มักหมายถึงงูพิษ โดยปริยายหมายถึงคนที่ลอบทำร้ายหรือให้ร้าย ผู้มีคุณหรือผู้อื่นด้วยความอิจฉาริษยา ขณะที่ในทางพุทธศาสนา จิระศักดิ์ สังเมฆ และ ประกาศิต ประกอบผล (2562: 187-190) ยังมองว่าอสรพิษหรืองูคือสัญลักษณ์ของมาร โดยคำว่า “มาร” ในบางพระสูตรแห่งคัมภีร์พระไตรปิฎก มารมีลักษณะเป็นตัวตนหรือที่เรียกว่า “บุคลาธิษฐาน” คือ จำแลงตนเป็นสัตว์ เช่น งู ช้าง หรือโค เป็นต้น มารมักแสดงบทบาทในลักษณะคลจิจิตใจให้คนอื่นคล้อยตาม หรือตกอยู่ในอำนาจครอบงำของตน ในตัวบทภาพยนตร์มารหรืออสรพิษปรากฏในรูปลักษณะของงู และถูกตีความอย่างหลากหลาย อาทิ เป็นสัญลักษณ์ของอริของพระศรีอารียะ เป็นความมืด เป็นศัตรูโดยธรรมชาติก่อนการบรรลุพุทธภาวะ ตลอดจนเป็นสัญลักษณ์ที่นำมาซึ่งการหลั่งเลือดและความสั่นคลอนของพุทธศาสนา ขณะเดียวกันเมื่อมองผ่านมโนทัศน์สตรีนิยมเชิงนิเวศ (Ecofeminism) ที่เน้นการศึกษาการเชื่อมโยงโดยสัญลักษณ์โดยเชื่อในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างผู้หญิงกับธรรมชาติ เพราะเห็นว่าสรีระของผู้หญิงมีคุณสมบัติคล้ายกับธรรมชาติ คือสามารถสร้างให้กำเนิด ดูแลรักษา เอื้ออาทรต่อชีวิต และถูกเอารัดเอาเปรียบ

จากผู้ชายเช่นเดียวกัน (ธัญญา สังขพันธานนท์ 2556: 63) จะเห็นได้ว่าพระศรีอารีย์เทศหญิงได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับอสรพิษในฐานะที่เป็นธรรมชาติรูปแบบหนึ่ง อสรพิษในเรื่องจึงถูกก่อสร้างความหมายในฐานะสัตว์อารักษ์ที่ถูกนำไปเทียบเคียงกับงูในสวนอีเด็นตามพระคัมภีร์ไบเบิลของคริสต์ศาสนา ซึ่งเป็นร่างแปลงของซาตานเพื่อล่อลวงให้อัดัมกับอีฟ มนุษย์ชายหญิงคู่แรกกินผลไม้แห่งปัญญาจนถูกพระเจ้าขับออกจากสวนอีเด็น ทั้งยังมีบาปติดตัวที่เรียกว่า “บาปกำเนิด” ตั้งแต่นั้นมา งูในตัวบทภาพยนตร์จึงเป็นสัญลักษณ์ของด้านทดสอบความศรัทธาของมนุษย์ที่มีต่อพระศรีอารีย์ และเมื่อผ่านการทดสอบจะกลายเป็นผู้มีปัญญาและสามารถชำระบาปกำเนิดได้

ภาพที่ 2 พระศรีอารีย์หญิงในฐานะแม่ผู้ปกป้องโดยมีงูเป็นสัตว์อารักษ์
(ที่มา: จางแจฮยอน, ผู้กำกับ, สวาทะ: ศรัทธามิต [ภาพยนตร์], 2019.)

ในตัวบทภาพยนตร์ อสรพิษถูกนิยามว่าเป็นศัตรูโดยธรรมชาติขององค์ศาสนา อันเป็นธรรมชาติของโลกที่ผู้มีอำนาจย่อมอยู่เหนือผู้ด้อยอำนาจ เป็นความมืดที่จะมาดับแสงสว่างแห่งศาสนา และเมื่อพระศรีอารีย์เทศชาย ได้รับคำพยากรณ์จากพระทิเบตว่าอสรพิษจะเป็นผู้เผาไหม้มังกร เขาจึงได้สร้างคัมภีร์ปลอมพร้อมทั้งอุบโลกันท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ขึ้นมาเพื่อตามสังหารอสรพิษตนนั้น การกล่าวถึงคุณลักษณะของอสรพิษได้ปรากฏอย่าง

เด่นชัดผ่านคำพูดของคิมดงซูที่มีต่อนาฮัน ดังข้อความที่ว่า “ท่านความงก
สิ่งมีชีวิตที่เราตามล่าไม่ได้มีหน้าตาแบบนั้น ผมรู้เรื่องนั้นดีกว่าใคร อสรพิข
เหล่านั้นจะมีสายตาสวยงามและคารมคมคาย จีบอสรพิขที่แฝงอยู่ในร่าง
เด็กหญิง มารปรางค์ตัวต่อหน้าพระพุทธเจ้าด้วยรูปโฉมงดงามเช่นกัน อย่า
ให้มันหลอกได้ เด็กผู้หญิงนั่นคืออสรพิข” จากที่กล่าวมาข้างต้น อสรพิขจึง
เท่ากับมารหรือปีศาจที่เป็นเพศหญิงที่มีเรือนร่างและดวงตาที่สวยงาม ขณะ
เดียวกันก็มีความสามารถในการหลอกหลอ ให้ผู้คนตกอยู่ภายใต้การครอบงำ
และทำให้หลงผิดกระทำแต่ความชั่วในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในตอนจบของเรื่องตัวบทภาพยนตร์ได้มีการรื้อสร้าง
ความหมายใหม่ โดยประกอบสร้างความหมายให้พระศรีอารีย์เพศชายที่เป็น
สัญลักษณ์ของแสงสว่างและมังกรได้กลายเป็นอสรพิขเสียเอง ขณะที่แผ่นดิน
พิฆาตก็เกิดมามีร่างกายที่อัปลักษณ์และมึงเป็นสัตว์อาร์กซ์ แต่เมื่อ
เธอถือกำเนิดขึ้นมานั้นได้ถูกกักขังอยู่ในห้องมืดตลอด ไม่สามารถทำการ
ชั่วอะไรได้ ได้ยินแต่บทสวดขอพระเจ้าอภัยในบาปทุกวันทุกคืน ทำให้เธอ
บรรลุนิพพานเป็นพระศรีอารีย์ เหลือแต่การกำจัดบาปที่เรียกว่า “อสรพิข”
ก็จะบรรลุนิพพานเหมือนพระพุทธเจ้าได้ ส่วนคิมดงซูที่ถูกผู้คนยกย่องว่า
เป็นพระศรีอารีย์กลับกระทำบาปไว้มากโดยการสังหารเด็กสาวผู้บริสุทธิ์
ทำให้เขากลายเป็นอสรพิขและถูกเผาไหม้โดยเปลวไฟแห่งกิเลสในที่สุด ดัง
ตัวอย่างคำพยากรณ์ที่ว่า “ดวงตาที่เศร้าโศกที่หักคออสรพิข ทุกอย่างจะ
กลับตาลปัตร แผ่นดินจะกลายเป็นท้องฟ้า และท้องฟ้าจะกลายเป็นแผ่นดิน
ผู้มีปัญญา จีบเท้าอสรพิข อสรพิขจะมอดไหม้ในเปลวเพลิง และในที่สุดก็จะ
บรรลุนิพพาน” จากตัวอย่างข้างต้น นอกจากคำทำนายจะแสดงนัยของการรื้อ
สร้างการให้คุณค่าของคู่ตรงข้ามทางวัฒนธรรม อาทิ ท้องฟ้าในฐานะพื้นที่
ศักดิ์สิทธิ์และเป็นท้องที่สถิตของเทพเจ้าตลอดจนพระศรีอารีย์ ดังปรากฏใน
คัมภีร์ภาษาสันสกฤต อาทิ คัมภีร์ไมตรียาकरण (Maitreyavyakarana)
ซึ่งมีลักษณะของคัมภีร์มหายานที่เล่าเรื่องของพระศรีอารีย์ว่าพระองค์ได้
ขึ้นไปประสูติและประทับอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิตและได้เสด็จลงมาสู่โลกมนุษย์

(อภิรักษ์ณัฏฐ์ เกษมผลกุล 2552: 23) ได้ถูกช่วงชิงความหมายโดยแผ่นดิน ในฐานะพื้นที่สามัญและเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ รวมถึงไฟที่ใช้เผาไหม้ อสรพิษที่ตัวบทภาพยนตร์ได้รื้อสร้างเหตุการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่โดยให้พระศรีอาริย์หญิงเป็นคนมอบไม้ขีดไฟให้กับนาอันในฐานะท้าว จตุโลกบาลผู้ผ่านด่านการทดสอบของอสรพิษจนเข้าถึงปัญญาบารมีแล้ว ใช้เป็นเครื่องมือในการสังหารชายหกนิ้ว สอดคล้องแนวคิดสากลที่พ้องกับความเชื่อเรื่องพระศรีอาริย์ว่าด้วยแนวคิดเรื่องวันสิ้นโลกและโลกใหม่ เมื่อถึงกลียุคเพื่อทำลายความชั่วร้ายให้หมดไปจากโลก อาจเป็นการทำลายด้วยไฟบรรลัยกัลป์ให้โลกเก่าดับสูญเพื่อสร้างโลกใหม่ คิมดงซูจึงอยู่ในฐานะของผู้สร้างกลียุคโดยการบิดเบือนคำสอน สร้างคัมภีร์เพื่อสังหารเด็กหญิงผู้บริสุทธิ์ และถูกทำลายด้วยไฟบรรลัยกัลป์แห่งองค์พระศรีอาริย์หญิงที่สามารถกำจัดบาปกำเนิดและจะได้มาจุติเป็นพระพุทธเจ้า การตายของเธอยังทำให้กิมฮวา ยอมรับว่าเธอเป็นพี่สาวในอีกทางหนึ่งด้วย

ภาพยนตร์จึงนำเสนอให้เห็นการช่วงชิงความหมายระหว่างวาทกรรม กระแสหลักคือ พระศรีอาริย์เท่ากับเพศชาย และวาทกรรมกระแสรองคือ พระศรีอาริย์เท่ากับเพศหญิงภายใต้สัตว์สัญลักษณ์คืออสรพิษที่เป็นการผสมผสานความเชื่อเรื่องมารในพุทธแบบวัชรยานและชาตานผู้ล่องลอยในคริสต์ศาสนา การรื้อสร้างความหมายดังกล่าวจึงแสดงภาพความหลากหลายของวิธีคิดและอุดมการณ์ทางศาสนาในเกาหลีใต้ที่เพศหญิงสามารถเข้ามามีบทบาทสำคัญในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้ ทั้งตัวบทยังได้เน้นย้ำประเด็นเรื่องความดีที่อยู่เหนือความเป็นเพศภาวะ เรือนร่าง ตลอดจนชาติกำเนิดด้วย ขณะเดียวกันจะเห็นได้ว่าปฏิบัติการรื้อสร้างความหมายในตัวบทภาพยนตร์ก็ยังคงวนกลับไปสู่อุดมคติทางสังคมที่ว่าด้วยความงาม ความดี และการเกิดใหม่ วาทกรรมพระศรีอาริย์จึงยังไม่ได้เปิดพื้นที่ให้กับการช่วงชิงความหมายจากวาทกรรมกระแสรองโดยสมบูรณ์

บทสรุป

วาทกรรมพระศรีอารีย์ที่ปรากฏในภาพยนตร์เกาหลีเรื่อง สวาหะ: ศรัทธามืด เป็นการประกอบสร้างความหมายของพระศรีอารีย์ผ่านภาษาที่สัมพันธ์กับอำนาจและความรู้ภายใต้บริบททางสังคมของพุทธศาสนาภาพของพระศรีอารีย์จึงปรากฏทั้งในรูปแบบของวาทกรรมกระแสหลักคือ การเป็นเพศชาย มีเรือนร่างแบบมหาบุรุษผู้เป็นอมตะ เป็นสัญลักษณ์ของมังกรและแสงสว่าง และเป็นผู้มาโปรดมวลมนุษย์ ขณะเดียวกัน ยังได้ปรากฏการรื้อสร้างความหมายเกี่ยวกับพระศรีอารีย์เพื่อสร้างสรรค์เนื้อเรื่องขึ้นใหม่จากรากฐานความเชื่อของพุทธวัชรยานให้สอดคล้องกับชนบของภาพยนตร์แนวสืบสวนสอบสวนโดยใช้ประเด็นเรื่องความดีเป็นสำคัญ พระศรีอารีย์จึงมิได้มีองค์เดียวและมีได้มีแต่เพียงความงามเท่านั้น แต่พระศรีอารีย์กลับปรากฏภาพของความอัปลักขณ์ การกำเนิดที่สื่อถึงอาเพศร้าย การมีสัตว์อารักษ์เป็นอสรพิษ แต่หากละเว้นความชั่วได้ย่อมกลายเป็นพระศรีอารีย์ที่สมบูรณ์และจะตายลงเพื่อจุดเป็นพระพุทเจ้าในที่สุด วาทกรรมพระศรีอารีย์จึงมีความเป็นพลวัตและถูกสร้างสรรค์ตลอดจนรื้อสร้างความหมายให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นๆ ดังที่ อภิลักขณ์ เกษมผลกุล (2552: 35) ที่ได้กล่าวถึงความหลากหลายของความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอารีย์ในมิติทางพุทธศาสนาว่า ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์มีทั้งอยู่ในฐานะที่เป็น “ความคิดสากล” อาทิ แนวคิดเรื่องวันสิ้นโลกและโลกใหม่ (eschatology/golden age) แนวคิดเรื่องพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด (savior) รวมไปถึงความเชื่อที่มาจากความคิดเชิงปรัชญาของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีการโต้แย้งกับความเชื่อกระแสหลัก อย่างไรก็ตามความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์ล้วนเป็นเรื่องที่สร้างสรรค์ขึ้นจากวัตถุประสงค์เพื่อความเชื่อถือศรัทธาและเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันเมื่อเชื่อมโยงเรื่องเล่าพระศรีอารีย์เข้ากับบริบทของสังคมเกาหลีได้จะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลาที่ภาพยนตร์ออกฉายนั้น (ค.ศ. 2019) ประเทศเกาหลีได้ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจถดถอย อัตราการว่างงานสูง ระบบอาวุโสนิยม ปีศาจปีศาจที่เข้ม

ขึ้น การต่อสู้ทางการศึกษาตั้งแต่วัยเยาว์ ค่านิยมทางสังคมอันฉาบฉวย นำไปสู่ภาวะความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น โดยเฉพาะคนวัยหนุ่มสาวที่เกิดกระแสย้ายประเทศด้วยเหตุผลที่ว่า เกาหลีใต้ไม่มีพื้นที่ให้พวกเขาได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีอย่างที่ต้องการได้ เรียกว่าภาวะ “นรกโซซอน” (Hell Joseon) เป็นความเปรียบที่เชื่อมโยงไปถึงอาณาจักรสุดท้ายของเกาหลีที่ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก่อนจะถูกผนวกเข้าเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น ซึ่งสังคมในสมัยนั้นมีระบบโครงสร้างที่เต็มไปด้วยชนชั้นที่เอื้อให้ชนชั้นสูงเอารัดเอาเปรียบชนชั้นล่างอย่างไม่มีขีดจำกัด (กมลวรรณ มาดายัง 2564) ตัวภาพยนตร์จึงแสดงนัยของการวิพากษ์ปรากฏการณ์ดังกล่าว และเชื่อว่าแม้ประสบกับปัญหาแต่สังคมจะนำพาไปสู่ความหวังในที่สุด การศึกษาวาทกรรมพระศรีอารีย์ผ่านเรื่องเล่าสมัยใหม่ในครั้งนี้จะทำให้เรามองเห็นวิถีคิดและความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอารีย์ของผู้คนต่างกลุ่มต่างวัฒนธรรมที่มีการต่อสู้และต่อรองเพื่อช่วงชิงความหมายกันอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกันการศึกษาเรื่องเล่าผ่านทฤษฎีการรื้อสร้างยังจะทำให้เราเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนของ ความหมายที่ถูกนำเสนอผ่านภาษาในรูปแบบของคู่ตรงข้าม โดยสิ่งที่เราเข้าใจเอาไว้ว่าเป็นความหมายเฉพาะของตัวบทนั้นอาจเป็นเพียงความหมายชั่วคราวที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากอุดมการณ์ที่โดดเด่นกว่าอุดมการณ์อื่น (Tyson 2006: 559) การศึกษาในครั้งนี้จึงชี้ให้เห็นว่าภาพยนตร์ในฐานะเรื่องเล่าสมัยใหม่ไม่ได้มีบทบาทเฉพาะมุ่งนำเสนอความบันเทิงในเชิงสุนทรีย์ผ่านประเภท (genre) ของภาพยนตร์เท่านั้น แต่ยังแฝงอุดมการณ์ทางสังคมผ่านการรื้อสร้างวาทกรรมทางศาสนาว่าด้วยพระศรีอารีย์ในอีกทางหนึ่งด้วย

ภาษาไทย

- คอนซ์, เอ็ดเวิร์ด, 2552. **พุทธศาสนา**. (แปลโดย นิธิ เอียวศรีวงศ์). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน. (ต้นฉบับพิมพ์เมื่อ 1951, ภาษาอังกฤษ)
- แคทรียา อังทองกำเนิด, 2556. “การอวดตารในศาสนาฮินดู.” **วารสารมนุษยศาสตร์** 20(1): 1-22.
- _____, 2562. **อาร์คีไทพอวตาร ปรากฏการณ์ทางเทพปรณัมในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- จิรัฐ เฉลิมแสนยาร, 2558. “รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัว: กลวิธีการตอบโต้อาณานิคมสมัยใหม่ ในนวนิยายเรื่อง เจ้ากระเฑาะ ของแดนอรัญ แสงทอง.” **วารสารศิลปศาสตร์** 15(1): 1-17.
- จิรัสสา คชชีวะ, 2545. “ประติมานวิทยาของพระศรีอารียเมตไตรยะจากอินเดียสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้.” **ดำรงวิชาการ** 1(1): 43-62.
- จิระศักดิ์ สังเมฆ และประกาศิต ประกอบผล, 2562. “มารในคัมภีร์พระไตรปิฎก.” **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์** 9(3): 187-198.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2538. **พระพุทธศาสนาแบบทิเบต**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ส่องสยาม.
- ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม และดาวเรือง วิทยารัฐ, 2556. **คติความเชื่อเรื่องพระศรีอารียเมตไตรย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและประเทศกัมพูชา นับแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13-14 จนถึงปัจจุบัน: การศึกษาจากหลักฐานประเภทจารึกและคัมภีร์โบราณ**. อุบลราชธานี: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- ธำปกรณ์ กำเนิดศิริ, 2563. “กระแสแห่งพุทธะในคาบสมุทรเกาหลี.” **วารสารพุทธศาสนศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** 27(2): 139-188.
- ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556. **ผู้หญิงยิ่งเรือ: ผู้หญิง ธรรมชาติ อำนาจ และวัฒนธรรมกำหนด**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นาค.
- นพพล จันทรกระจ่างแจ้ง และศิริวรรณ เรืองศรี, 2563. “การเปรียบเทียบพญานาคกับมังกรในมุมมองศาสนาและความเชื่อ.” **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์** 10(3): 165-179.
- บำเพ็ญ ระวิน, 2542. **ประชุมพงศาวดารฉบับราชบุรุษพระอนาคตวงศ์**. นิธิ เอียวศรีวงศ์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2557. “เติมก้าม นิตานชินเคอเรลลา: การรื้อสร้างความเป็นผู้หญิงในโลกสังคมนิยมเวียดนาม.” **วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** 21(2): 27-53.
- ปฐมรัตน์ สุขสยามานนท์, 2558. “แนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในเกาหลีใต้.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

- มนตรี สืบดวง, 2553. “ผู้หญิงกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย.” *วารสารศิลปศาสตร์* 10(1): 211-243.
- มัทนา จาตุรแสงไพโรจน์, 2561. “รื้อสร้างมายาคติความเป็นชายในสังคมญี่ปุ่น: การทบทวนความเป็นชายในนวนิยายเรื่อง เสี่ยงแห่งขุนเขา และนิทราเทวี ของคะวะบะตะ ยะซุนะริ.” *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 14(1): 165-190.
- รังสรรค์ นัยพรม และปฐม หงษ์สุวรรณ, 2561. “การรื้อสร้างเรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์กับนัยทางการเมืองในวรรณคดีลาวเรื่องท้าวเหลาค่า (เจ้าราชวงศ์).” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 35(2): 229-255.
- ราชบัณฑิตยสถาน, 2556. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วศิน อินทสระ, 2545. *พุทธปรัชญามหายาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สามชาย ศรีสันต์, 2559. “วาทกรรมแนววิพากษ์และการศึกษาการพัฒนาในสังคมไทย.” *วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร* 13(1): 261-293.
- เสถียร โพธิ์นันทะ, 2516. *ขุมทรัพย์สุตรมหายาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.
- สุเดช โชติอุดมพันธ์, 2559. *ทฤษฎีวรรณคดีตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2552. “ตำนานพระศรีอารียในสังคมไทย: การสร้างสรรค์และบทบาท.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- อภิญา เพื่อฟูสกุล, 2551. *มานุษยวิทยาศาสนา แนวคิดพื้นฐานและข้อถกเถียงเชิงทฤษฎี*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อริยธรรม ป., 2526. *ปฏิภณาลัยเทวสูตร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมบรรณาคาร.
- อุษา พัดเกตุ, 2550. *สตรีนิยมที่ถูกรื้อสร้าง: การศึกษาการพลิกกำลังของผู้หญิงในกรณานางผู้ชายในนวนิยายเรื่องเมียเจ้า ของเอมีทาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ภาษาอังกฤษ

- Barker C., 2000. *Cultural studies: Theory and practice*. London: Sage.
- Gross R.M., 1993. *Buddhism after patriarchy: A feminist history, analysis, and reconstruction of Buddhism*. Albany: State University of New York Press.
- Kim Hogarth H.-k., 2002. *Syncretism of Buddhism and Shamanism in Korean*. Seoul: Jimoondang Publishing Company.
- Kim Y.-t., 1993. “Buddhism in the three kingdom.” In *The history and culture of Buddhism in Korean*. Seoul: Dongguk University Press.

Suzuki D.T., 1981. **Mahayana Buddhism**. 4th ed. London: Biddles.

Tyson L., 2006. **Critical theory today: A userfriendly guide**. 2nd ed. London: Routledge.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

กมลวรรณ มาดา ยัง, 2564. “นรกโซซัด” ปมความ “เหลื่อมล้ำ” ใน “เกาหลีใต้”. ค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2565, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/world/965907>